

Motion

1975/76: 2305

av herr Bohman m. fl.

med anledning av propositionen 1975/76:135 om den statliga kulturpolitiken 3

I propositionen 1975/76:135 angående den statliga kulturpolitiken framläggs bl. a. förslag om förbättringar av konstnärernas villkor, en ökning av de statliga insatserna för bildkonsten, en ny organisation för statens konstmuseer, statligt stöd till Litteraturfrämjandet och riktlinjer för kulturminnesvårdens regionala organisation.

Propositionen skall ses som ett fullföljande av 1974 och 1975 års kulturpropositioner och riksdagsbeslut. Som avslutning på en treårig reformperiod gör propositionen ett magert och halvhjärtat intryck. Terminologiska förändringar kan inte dölja att viktiga frågor inte fått någon godtagbar lösning. Att döpa om konstnärsbelöning till inkomstgaranti för konstnärer finner vi vara en reform utan innehåll.

Vi finner det märkligt att ett elvaårigt utredningsarbete kunnat resultera i en proposition, som inte bara i vissa avseenden strider mot riksdagens tidigare deklarerade uppfattning utan som dessutom är behäftad med så stora brister i de konkreta förslagen.

Moderata samlingspartiet har under en lång följd av år hävdat, att en av de mest angelägna och brådskande kulturpolitiska åtgärderna måste vara att lösa frågan om de yrkesmässiga kulturskaparnas arbetsvillkor. Redan i motion 1972:1089 betecknade vi det som i längden ovärdigt ett kulturland på Sveriges utvecklingsnivå att använda en social argumentering för insatser för kulturskaparna. Själva utgångspunkten för statens insatser bör revideras. Den stödprincip som hittills varit vägledande måste få träda i bakgrunden. I stället bör reformarbetet i första hand inriktas på att tillförsäkra kulturskaparna rätt till ersättning för färdiga produkter och utförda prestationer.

Vi vill även erinra om att det s. k. kulturrådet vid sin tillkomst 1968 avsåg att prioritera kulturskaparnas situation och inom en treårsperiod komma med konkreta förslag till förbättringar. Ärendet har emellertid förhalats åtskilliga år, och några åtgärder för att påskynda arbetet synes inte ha vidtagits av regeringen. Vi finner denna kraftiga försening av lösningar på en liten men betydelsefull yrkesgrupps ekonomiska problem upprörande. Frågan kan inte heller genom tillkomsten av denna proposition anses tillfredsställande löst, och vi har därför än en gång anledning att ifrågasätta regeringens goda vilja.

Vårt krav att kulturskaparna skall tillförsäkras rätt till ersättning för färdiga produkter och utförda prestationer har sedan länge framförts också av kulturskaparnas egna organisationer. Vid 1972 års riksdag vann det allmän

anslutning, då kulturutskottet med anledning av ovannämnda motion uttalade att "det allmännas insatser för kulturarbetarna i första hand bör ha formen av ersättning för utfört arbete". Kulturutskottet upprepade detta uttalande 1973. Vi kan inte finna annat än att utbildningsministern helt förbigått riksdagens uppfattning. Den socialdemokratiska kultursynen sådan den kommer till uttryck i propositionen synes grunda sig på att konstnärer skall stödjas men inte ges ersättning för sitt arbete. Vi nödgas därför konstatera att den anmärkningsvärda försening av frågan som vi många gånger påtalat nu ytterligare utsträcks.

Det hittillsvarande reformarbetet synes oss i alltför hög grad inriktat på uppbyggnaden av en kulturbyråkrati, vilket illustreras av departementschefens uttalande i proposition 1975/76:100, bil. 10. "Ett av de viktigaste inslagen i det hittills genomförda kulturpolitiska reformarbetet är tillkomsten av statens kulturråd." Regeringens bristande vilja att tillförsäkra kulturskaparna, som ju ytterst svarar för att vårt samhälle har ett aktivt kulturliv, den arbetstrygghet som andra yrkesgrupper har, kan tolkas som oförmåga att inse vad solidaritet med denna yrkesgrupp kräver men också som en önskan att infoga kulturskaparna i ett byråkratiskt mönster som inte medger den fria ställning som ersättningsprincipen skulle innebära.

Enligt vår mening bör följande gälla för samhällets insatser då det gäller kulturskaparnas arbets- och försörjningsmöjligheter:

1. Samhället bör aktivt verka för att arbetstillfällen erbjuds kulturskapare och även för att varierande former av anställnings- och uppdragsförhållanden kan erbjudas.

2. Samhället bör aktivt verka för att kulturskapare tillerkänns ersättning för färdiga produkter och utförda prestationer. På grund av kulturskaparnas speciella förhållanden kan särskilda former för ersättning behöva utvecklas, t. ex. enligt mönster från bibliotek ersättningen. Den vilja till solidaritet med mindre lyckligt lottade som visas genom den konstruktion som författarna givit ersättningen utsträcks i år på ett sätt som borde tjäna som föredöme för statsmakterna, till en grupp utanför författarkretsen. Sveriges författarförbund avstår från att yrka på en ökning av bibliotek ersättningen – en ökning som eljest vore väl befogad med hänsyn till den allmänna löne- och inkomstutvecklingen – för att bildkonstnärerna skall kunna tillgodoses bättre.

3. Den sociala tryggheten för dem som av ålder eller sjukdom inte kan verka inom sitt område bör garanteras inom ramen för det allmänna trygghetssystemet. De brister härvidlag som föreligger för kulturskaparna måste snarast undanröjas.

4. För de speciella förhållanden som kan råda för kulturskapare, t. ex. i början av deras verksamhet, bör särskilda arbetsstipendier finnas. Härefter bör även inkluderas resestipendier, särskilda materialbidrag etc.

Arbetsstillfällena

Departementschefen ansluter sig i propositionen till kulturrådets uppfattning att samhällets åtgärder i första hand bör inriktas mot att öka arbetstillfällena för konstnärer och att förbättra möjligheterna att använda konstnärliga verk. När det kommer till kulturrådets konkreta förslag förhåller han sig dock anmärkningsvärt passiv. Kulturrådets förord för att man i ökad utsträckning genom anställningar och uppdrag engagerar konstnärer inom t. ex. skolan och förskolan, vårdområdet och arbetet med samhällsmiljön kommenteras av departementschefen – utbildningsminister tillika "kulturminister" – så: "Några formella hinder mot att engagera konstnärer inom dessa områden finns i allmänhet inte. Omfattningen beror därför på det intresse som finns hos konstnärerna själva och hos myndigheter, institutioner och organisationer."

I den programskrift, *Aktiv kultur*, som utgavs av socialdemokraterna år 1969 anförs: "Särskilt angeläget är att konstnärer och kulturarbetare får verka inom den kommunala miljön, inom skola och folkbildning." Vi har under flera år påtalat att detta uttalande inte föranlett några åtgärder från utbildningsdepartementets sida. I motion 1973:241 påpekade vi följande: "Det är troligt att kulturskaparna själva genom sina organisationer, om de bereddes tillfälle härtill, skulle kunna presentera en lista på lämpliga och meningsfulla arbetsuppgifter för kulturproducenterna och därmed hjälpa regeringen ur dess nuvarande oföretagsamhet på området." Några sådana kontakter har av allt att döma inte tagits från regeringens sida.

Vi vill kraftigt understryka att förslag till åtgärder för att öka försörjningsmöjligheterna för kulturskapare snarast måste utarbetas. Vi uppberar att kontakter med kulturskaparorganisationerna bör tas för att få fram sådana förslag. Här skall blott några få lämpliga områden beröras.

Skolan

Från moderata samlingspartiets sida har upprepade gånger påpekats att en aktiv kulturpolitik, som syftar till ökad efterfrågan och därmed till ett självständigt, levande kulturintresse, måste innefatta kulturella insatser i skolan. En sådan satsning skulle också innebära rikliga arbetsstillfällena för kulturskaparna.

Exempel kan hämtas från t. ex. USA. Där började man redan år 1965 att från Office of Education planera ett projekt kallat *Artists-in-Schools-Program*. Syftet var att över hela nationen engagera professionella kulturskapare i såväl grundskola som gymnasium och att öka barnens förmåga att uppfatta och att själv skapa och uttrycka sig genom att ge dem tillfälle att använda egna inre resurser och medel som de eljest kanske aldrig skulle upptäcka. Avsikten var också att bryta kulturskaparnas isolering genom att ge dem möjligheter att delta i samhällsarbetet och i utbildningen av barn och ungdom.

Under 1975–1976 kommer mer än 2 000 kulturskapare att arbeta i 7 500 skolor i alla stater. I programmet inkluderas poeter, målare, skulptörer, konst-

hantverkare, dansare, musiker, filmskapare, fotografer, arkitekter, miljöspecialister, skådespelare och museifolk. Folksageberättare kommer att arbeta på försök i Maryland, och eskimå- och indiankonsthantverkare kommer att arbeta i Alaskaskolorna.

Kulturskaparna är professionella och väljs ut av ett organ sammansatt av kulturskapare, utbildningsrepresentanter och medlemmar av kulturorganen. Uppdragen avser antingen grundskola eller gymnasium, och arbetsperioderna varierar mellan några dagar och fulltidsengagemang.

Programmet har nu pågått i flera år, och det har mottagits ytterst positivt av barn, kulturskapare och lärare. En viss negativ reaktion har framkommit från vissa lärare: programmet har inte varit tillräckligt omfattande och alla barn har inte nåtts av verksamheten.

Ett speciellt program Poets-in-Schools, där ca 1 000 poeter var engagerade år 1975, har inneburit att eleverna stimulerats att själva skriva poesi. Effekten har varit särskilt märkbar hos svagpresterande elever. Dessa har upplevt sig själva som oförstådda – "ingen bryr sig om vad vi säger" – och de har genom att de fått ett utvecklat uttrycksmedel hjälpts ur sin passivitet och förbättrat sin allmänna skolsituation.

Sveriges Radio

I motion 1975/76:1353 i anslutning till budgetpropositionen betecknade vi det som anmärkningsvärt att departementschefen, så sent som några månader innan han skall framlägga en proposition om kulturskaparnas levnadsvillkor, inte observerat och i budgetpropositionen kommenterat Sveriges Radios stora betydelse för kulturskaparnas arbetsmarknad.

I proposition 1975/76:135 refereras kulturrådets uppfattning i denna fråga:

Kulturrådet betraktar Sveriges Radio som en av de viktigaste kulturinstitutionerna för många konstnärsgrupper, både som forum för konstnärlig verksamhet och som inkomstkälla. Konstnärer bör i ökad utsträckning tas i anspråk i verksamheten om de kulturpolitiska ambitionerna skall kunna uppnås. Sveriges Radios kulturpolitiska ansvar måste bli föremål för omfattande diskussioner i samband med att radioavtalet löper ut år 1977. Det kulturpolitiska ansvaret bör formuleras mer precist än nu, t. ex. vad avser omfattningen av Sveriges Radios kulturverksamhet, fördelningen mellan egenproducerade och köpta program etc.

Det måste betraktas som än mer anmärkningsvärt att departementschefen inte heller i denna proposition med ett enda ord berör Sveriges Radios betydelse för kulturskaparna. Vad kulturrådet anfört kommenteras inte.

Vi förutsätter att radioutredningen beaktar etermedias betydelse i kulturpolitiska avseenden. Vi delar kulturrådets uppfattning om Sveriges Radios ställning som kulturinstitution och vill här närmare beröra bildkostnärernas situation i förhållande till etermedia.

I TV – vårt viktigaste bildmedium – finns praktiskt taget inga representanter för den bildande konsten. Många TV-program torde under nu-

varande förhållanden likaväl kunna sändas i radio. Konstnärerna befinner sig i ett materiellt underläge, då det viktigaste bildmediet och därmed förbundna tekniska möjligheter undanhålls dem. Bildmediet TV har självfallet stor betydelse då det gäller att påverka publikens förmåga och vilja att uppleva bilden. Den påfallande isoleringen mellan publik och konstutövare skulle med en annan ordning kunna brytas, och konstnärernas möjligheter att få kontakt med samhällets alla sektorer vidgas.

Sveriges Radio måste i sin personalpolitik ge möjlighet till aktiv medverkan av bildkonstnärer vid planläggning och genomförande av t. ex. konstprogram i TV. Även inom annan programproduktion torde konstnärer kunna göra en väsentlig insats, t. ex. inom miljöutformning och ljussättning. Konstnärer måste få ökad kunskap om dagens teknik. Detta kan t. ex. ske genom att Sveriges Radio initierar ett samarbete. En breddning av användningen av den teknologi som TV bygger på skulle skapa möjlighet till ökad nationell och internationell kommunikation mellan fristående kulturskapare.

Förslag har framförts att upprätta en enhet för utveckling av bildskapande med hjälp av video- och televisionsteknik m. m. Ett sådant s. k. elektroniskt bildlaboratorium – vars motsvarighet i USA lett till att en kanal i TV inrättats för sådana bildexperiment – bör kunna utvecklas ur Stiftelsen Elektronmusikstudion (EMS). Denna utreds f. n. av en särskild sakkunnig som har att utreda frågan om elektronmusikens framtida utveckling i Sverige och även beakta de förutsättningar som Stiftelsen EMS har för medverkan i arbetet med att utveckla den elektroniska bilden. Vi förutsätter att detta utredningsarbete bedrivs snabbt och att ett elektroniskt bildlaboratorium skapas, lämpligen i samarbete mellan konsthögskolan och musikhögskolan. En kombination av ljud och bild innebär att samverkan mellan olika konstnärs kategorier stimuleras och att helt nya perspektiv för konsten öppnas. Sveriges Radio är givetvis det medium, varigenom resultaten av detta ny-skapande skall spridas.

Miljögestaltning

Vi finner det tillfredsställande att kulturrådet föreslår olika åtgärder för att bildkonstnärerna skall kunna utnyttjas i större utsträckning för att förbättra samhällsmiljön. Enligt kulturrådet bör kommunerna stimuleras att i större utsträckning anlita konstnärer som konsulter, när nya bostadsmiljöer skall utformas. Byggnadsstyrelsen föreslås införa fasta regler för samarbete med bildkonstnärer i det statliga byggandet. Kulturrådet konstaterar att möjligheten att erhålla lån till konstnärlig utsmyckning och gestaltning vid bostadsbyggande och vid byggande av samlingslokaler endast utnyttjats i begränsad omfattning. Kulturrådet föreslår att informationen om lån och bidrag och om möjligheterna att utnyttja konstnärernas insatser bör öka för att stimulera sådana insatser. En väg synes vara att avveckla den detaljreglering som gäller för allt byggande och som inverkar hämmande på ett spontant

samarbete mellan byggherrar och konstnärer. Många nya bostadsområden är typexempel på hur man dödat ett fritt och levande skapande och fått fram det stereotypa. Vi föreslår därför att sådan detaljreglering för bostadsbyggande, som verkar hämmande på en konstnärlig friare utformning, avvecklas.

Enprocentsregeln

I propositionen föreslås anslaget för förvärv av konst för statens byggnader m. m. höjt till 8 700 000 kr. Genom denna höjning synes staten äntligen infria den s. k. 1 %-regeln. Eftersom anslagen under en följd av år varit låga, råder det emellertid en stor eftersläpning i fråga om den konstnärliga utsmyckningen av tidigare byggda lokaler. Detta förhållande bör beaktas, eftersom det i praktiken kan leda till att nybyggnationen inte kan få konst för mer än 0,5 % av byggkostnaden. Det kan därför ifrågasättas, om inte de lokaler som ännu inte fått någon "procent" skulle inventeras särskilt och därefter få en speciell tilldelning.

Den föreslagna anslagshöjningen kommer inte helt att komma konstnärerna till del. En stor del av anslaget tas nämligen i anspråk för t.ex. hantverks- och gjutningskostnader o. d. En tänkbar utväg vore att sådana kostnader fick ligga utanför anslaget, som då kan renodlas till att utgöra ersättning för konstnärernas eget arbete.

Visnings- och utställningsersättning

Enligt propositionen måste den aviserade översynen av den samnordiska upphovsrättslagstiftningen avvaktas, innan olika åtgärder i kulturskaparnas intresse kan vidtas. Vi befarar att detta innebär att departementschefen inte velat acceptera att frågan om s. k. "kulturell allemansrätt" avförs från den kulturpolitiska debatten. Vi upprepar vårt bestämda avståndstagande till denna tanke.

Om avsikten med propositionens förslag varit att i ökad utsträckning jämställa kulturskaparna med andra yrkesutövare, torde det ha varit möjligt att med utgångspunkt i gällande upphovsrättsliga regler åstadkomma önskade förändringar. Vi förordar att så sker. Ändrade upphovsrättsliga regler kan givetvis senare medföra förslag om förändringar/justeringar.

Konstnärernas behov av stöd motiveras i propositionen med att deras ekonomiska situation i allmänhet är svag. Att så är fallet hänger dock bl. a. samman med att ett slags konfiskation av utfört arbete tillåts enligt upphovsrättslagen. Sålunda förekommer det ett nyttjande av konst i offentlig miljö, för vilket ingen ersättning utgår. Konstnärens enda ersättning består av det pris han åsätter verket. Detta pris är dock inte satt med hänsyn till att verket kan komma att inköpas för offentlig visning. Vid försäljningstillfället är dessutom utnyttjandegraden synnerligen oviss. I stället för

att föreslå en utökning av bidragssystemet borde propositionen ha tagit fasta på de förslag om utställnings- och visningsersättning, som bl. a. framförts av KRO.

Visningsersättning bygger på principen att konstnären bör få ersättning på grund av att han innehar upphovsrätten till sina verk. Ersättning skulle därför utgå för nyttjande av de verk som konstnären har sålt till offentliga organ och institutioner. För närvarande saknas dock tillräckligt underlag för att ta ställning till hur ett sådant ersättningssystem skall utformas i praktiken.

Frågan om utställningsersättning har vid flera tillfällen behandlats av riksdagen bl. a. på grund av moderata motioner. De har dock avslagits med hänvisning till pågående utredningar. Dessa utredningar har nu avlämnats och bildar underlag för propositionens förslag. Föredraganden synes dock inte ha tagit något starkare intryck av de synpunkter som framförts i utredningarna och av remissinstanserna.

Både 1965 års musei- och utställningssakkunnigas delbetänkande "Utställningar" och kulturrådets andra betänkande "Konstnärerna i samhället" har utgått ifrån ett generellt statligt ekonomiskt åtagande på detta område. Föredraganden föreslår emellertid ett sådant åtagande endast för utställningsverksamheten inom det statliga området. Ersättning bör i princip utgå i samband med alla utställningar av konst eller konsthantverk som distribueras eller arrangeras av statliga institutioner och där man utnyttjar verk som är i upphovsmannens eller hans närmaste efterlevandes ägo. Föredraganden är dock inte beredd att föreslå några ytterligare medel för institutioners verksamhet. Det är enligt vår mening tveksamt om institutionernas nuvarande resurser medger några större åtaganden av detta slag. De framtida anslagen till institutionerna bör därför avvägas så att utställningsersättning kan utgå.

Remissinstanserna har genomgående varit positiva till förslagen om utställningsersättning. Olika åsikter har däremot kommit till uttryck beträffande de praktiska lösningarna. Statens kulturråd har presenterat ett förslag till utställningsersättning som ligger till grund för följande förslag. Statsbidraget skall avse ersättning i samband med förhyrning av verk som är i konstnärens ägo i samband med offentlig utställning som kommunen själv driver eller stöder. Ersättning kommer sålunda att utgå även för utställningar i privat regi, om de har kommunalt stöd. Förutsättningen är att den utställande bildkonstnären är yrkesverksam konstnär. Statsbidraget bör handhas av statens kulturråd och utgå i efterskott genom rekvisition. Kommunerna förutsätts även svara för viss del av utställningsersättningen. Den närmare utformningen av bidragsfördelning och administration bör bli föremål för överläggningar mellan statens kulturråd, företrädare för kommunerna och bildkonstnärernas fackliga organisationer.

Vi vill emellertid påpeka att denna lösning endast kan utgöra första steget i fråga om utställningsersättning och att en sådan på sikt måste omfatta

utställningar vid såväl samhällsägda som privata utställningslokaler, om utställningen är tillgänglig för allmänheten. Statens kulturråd bör därför ges i uppdrag att snarast framlägga förslag om vidgad utställningsersättning.

Statens kulturråd har beräknat behovet av medel till 3 000 000 kr. för nästa budgetår. Utställningsersättning skulle sålunda komma att utgå för den lokala och regionala kommunalt drivna eller stödda konstutställningsverksamheten. Vi förordar att medel anslås i enlighet med kulturrådets förslag.

Förhandlingsrätt

Samma passiva hållning som departementschefen visar till möjligheterna att aktivt verka för ökade arbetstillfällen återkommer beträffande frågan om möjligheterna att sluta avtal. Föredraganden anför att "om konstnärerna i framtiden i ökad omfattning kommer att verka i någon form av anställningsförhållande kommer även möjligheterna att sluta kollektivavtal att öka, vilket jag finner värdefullt". Enligt vår mening bör regeringen verka för att avtal sluts med kulturskaparorganisationerna i alla de fall där ersättning utgår för kulturskaparnas arbete.

Stipendier och bidrag

Vår principiella grundsyn att kulturskaparna skall ha ersättning för färdiga prestationer och utförda produkter innebär att vi inte finner föredragandens stödförslag tillfredsställande eller i överensstämmelse med riksdagens uttalanden. Eftersom propositionen inte innehåller några konkreta förslag till förbättringar i fråga om arbetstillfällen för kulturskapare eller i fråga om bildkonstnärernas förslag till visnings- och utställningsersättning, finner vi oss nödsakade att tills vidare – i avvaktan på förslag i enlighet med riksdagens uppfattning – acceptera att bidrag skall utgå i denna omfattning. Frågan om avvägning mellan ersättning och stöd får avgöras när nya förslag föreligger från regeringen. Vi anser emellertid att inte heller principerna för bidragsgivningen är tillfredsställande.

Föredraganden anser att fördelningen av bidrag bör grundas på dels konstnärliga, dels sociala kriterier och att de sociala kriterierna bör tillmätas en stor betydelse. Vi delar inte denna uppfattning. Alla konstnärer, vilkas verk uppfyller kravet på god kvalitet, bör vara bidragsberättigade. Ekonomiska problem bör lösas inom ramen för det allmänna trygghetssystemet. I enlighet med denna uppfattning anser vi att bidrag inte heller bör utgå till konstnärer som har ett akut behov av ekonomiskt stöd, vilket inte kan tillgodoses på annat sätt. Enligt vår uppfattning är det allmänna trygghetssystemet inriktat bl. a. på att möta sådana behov. Konstnärer som uppnått den allmänna pensionsåldern och som inte längre är aktiva bör tillgodoses pensionsvägen. Det skall vidare enligt propositionen finnas möjligheter att lämna

bidrag till efterlevande till konstnärer som erhållit bidrag. Efterlevande bör självfallet vara berättigade till efterlevandepension. Även pensioner till efterlevande till innehavare av konstnärsbelöning skall tillgodoses inom ramen för den övriga bidragsgivningen till konstnärer. Med hänsyn till alla de grupper som av sociala skäl skall tillgodoses genom konstnärsbidragen är vi tveksamma om vilken reell förbättring till de yrkesverksamma konstnärerna den föreslagna anslagshöjningen innebär.

Inkonsekvensen vid behandlingen av olika kulturskapare framgår tydligt av det föreslagna systemet med inkomstgarantier jämfört med den garanterade författarpenningen. Den senare kommer att utgå oberoende av mottagarens övriga inkomster och bör enligt fondstyrelsen snarare ses som en särskild ersättning för nyttjande av författarnas verk än som en inkomstgaranti. Det synes oss önskvärt att man inom alla konstnärs kategorier kunde garantera vissa förtjänta konstnärer en minimiersättning, dvs. ge en slags trygghetsgaranti, som innebär att konstnären ges möjlighet att arbeta med konstnärlig verksamhet, även om han tycker sig behöva komplettera med någon biinkomst i annat yrke. Med inkomstgarantisystemet blir det omedelbart minskning/bortfall av inkomstgarantin om man tar annat arbete. Kulturrådet har föreslagit att inkomstgarantin alltid skall utgöra ett basbelopp och utgå oberoende av andra inkomster. Vi finner att kulturrådets förslag snarast bör genomföras. Föredraganden anser att uppgiften att utdela inkomstgarantier för konstnären tills vidare bör ligga kvar hos regeringen. Kulturrådet föreslog dock att denna uppgift skall ligga på den omorganiserade konstnärsstipendienämnden. Vi delar kulturrådets uppfattning och föreslår att denna uppgift delegeras till den föreslagna konstnärsnämnden.

Det sociala trygghetssystemet

Det sociala trygghetssystemet för konstnärer uppvisar många brister. Enligt propositionen övervägs beskattningen av konstnärer inom finansdepartementet. Frågan om kontant stöd vid arbetslöshet har överlämnats till utredningen om en allmän arbetslöshetsförsäkring. Pensionsrätten och utformningen av avgiftsreglerna inom socialförsäkringssystemet har hänvisats till pensionskommittén. Denna kommitté framlade hösten 1975 ett förslag om plikt för uppdragsgivare att erlägga socialförsäkringsavgifter för uppdrag som inte ingår i rörelse. Kulturskaparnas problem förhisågs i detta förslag. Det är enligt vår mening uppseendeväckande att sådana för konstnärerna väsentliga frågor uppskjuts på obestämd tid enligt en proposition som skall anses utgöra en väsentlig del av ett reformprogram. Vi anser att det hade varit möjligt att lösa kulturskaparnas problem med förtur.

Kulturskaparnas skattesituation

En stor del av kulturskaparna behandlas i skattehänseende som egenföretagare, och deras inkomster betraktas sålunda som inkomst av rörelse.

Andra problem är att de skall redovisa sina lager och att, som vi påpekat i motion 1975/76:2092, olika regler råder i fråga om beskattning av bildkonstnärer på grund av vilket material de arbetar med.

Gällande skatteregler drabbar många kulturskapare särskilt hårt, eftersom dessa sällan har jämna inkomster mellan olika år. En författare exempelvis, som ger ut en bok vartannat år, kommer ena året att ha inkomster som belastas med höga arbetsgivaravgifter på sitt författararvode. Året därefter, då han inte ger ut någon bok, blir hans inkomster betydligt blygsammare. Men det är först detta år, som han har rätt att göra avdrag för inlevererade arbetsgivaravgifter. Det året är emellertid avdraget väsentligt mycket mindre värt än det hade varit under inkomståret. Om inkomsterna inflyter ojämnt drabbas kulturskaparna härigenom av en ytterligare skärpt beskattning. Det är enligt vår uppfattning nödvändigt att kulturskaparna ges möjligheter att i skattehänseende periodisera sina inkomster över flera år för att därigenom undvika hårda skattesmällor vissa år.

I propositionen framläggs, som tidigare nämnts, förslag om inkomstgarantier för konstnärer. Garantin består av fem basbelopp. De avtrappas om mottagaren har andra inkomster. Garantin dras av med 100 % upp till ett basbelopp och därefter med 75 %. Eftersom man i propositionen uppenbarligen inte beaktat, att mottagarna av garantin normalt torde skatta som egenföretagare, leder detta till margineffekter på över 100 %, dvs. den som erhållit inkomstgaranti får mindre nettoinkomster om han har inkomster vid sidan av inkomstgarantin till dess denna helt avtrappats. Han förlorar på att arbeta, dvs. på att ägna sig åt den konstnärliga verksamhet som han fått inkomstgarantin för att kunna utöva. Detta är förvisso ett något märkligt sätt att stimulera kulturell aktivitet.

Vi vill i detta sammanhang erinra om våra krav på återinförande av taket på socialförsäkringsavgiften, på jämställdhet mellan egenföretagare och anställda i vad gäller beräkningsunderlaget för socialförsäkringsavgiften, dvs. att arbetsgivaravgift inte bör utgå på den del av inkomsten som erläggs i arbetsgivaravgift, på att arbetsgivaravgiften skall få dras av i den taxering som avser inkomståret samt på resultatutjämning mellan åren. Samtliga dessa krav skulle även förbättra konstnärernas speciella skatteproblem.

Stöd till sceniskt verk

För att stimulera tillkomsten av nya svenska sceniska verk infördes budgetåret 1965/66 en särskild stödform, den s. k. dramatikerersättningen. Stödet är knutet till att verket uppförs på svensk teater. Begreppet teater har knutits till medlemskap i Teaternas riksförbund men undantag kan medges. Av de totalt 80 institutioner och grupper där uppsättningar f. n. kan berättiga till ersättning står över 50 utanför Teaternas riksförbund. Kulturrådet har därför föreslagit att den praxis som har utvecklats i bidragsgivningen får komma till uttryck i generella bestämmelser. Föredraganden anser dock

inte att detta är nödvändigt utan anser att det bör ankomma på kulturrådet att besluta om vid vilka institutioner och grupper ett uppförande skall berättiga till ersättning. Vi anser dock att det är önskvärt att generella regler införs, bl. a. för att skapa större klarhet och insyn i bidragsgivningen. Kulturrådet har även föreslagit att de verk som berättigar till ersättning skall vara dokumenterade. Från bl. a. forskningssynpunkt finner vi detta förslag välbetänkt. Vi anser att dokumentation av verken är en förutsättning för att ersättning skall kunna utgå.

Statens konstråd

I samband med den föreslagna utökningen av statens konstråds styrelse från 7 till 9 ledamöter och en förväntad förändring av konstrådets inköpsrutiner finner vi det angeläget att påpeka att sådana instruktioner måste utformas att de oefterrättliga förhållanden som i dag existerar undanröjs. I dag kan en enstaka ledamot av konstrådet på en utställning reservera konst och sedan, genom att utebli från det sammanträde på vilket beslut skall fattas, annullera reservationen. Är ett konstverk reserverat av konstrådet bör konstnären kunna räkna med att det kommer att inköpas. Situationen blir annars ohållbar för konstnärerna, om de genom en oviss reservation hindras att sälja verket till någon annan seriös intressent.

Föredraganden anser att det är viktigt att de anställda bereds tillfälle att före inköpsbesluten framföra sina önskemål om och synpunkter på vilka konstförvärv som skall göras. För att garantera en hög och jämn kvalitet på de inköp som görs till offentliga lokaler och en önskvärd spridning både i fråga om val av konstnärer, stilar och tekniker bör statens konstråd själv avgöra vad som skall förvärfvas. De anställdas inflytande bör garanteras på så sätt att de ges möjlighet att välja bland inköpta verk.

Av anslaget på 8 700 000 kr. för förvärv av konst för statens byggnader m. m. har föredraganden beräknat ett belopp av 1 000 000 kr. för konstinköp till Folkets husföreningars riksorganisation, Bygdegårdarnas riksförbund, Riksföreningen Våra gårdar och Folkparkernas centralorganisation. Vi ifrågasätter det rimliga i att öronmärka en viss del av anslaget till ovannämnda organisationer. Deras behov av konstnärlig utsmyckning för sina lokaler bör avvägas mot de behov som finns i nya och äldre statliga byggnader och lokaler. Vi kan inte inse varför lokaler utanför det statliga området skall inta en särställning i förhållande till statliga lokaler för vilka staten påtagit sig ett direkt ansvar för konstnärlig utsmyckning.

Riksställningar

Försöksverksamhet med riksställningar och konstförsäljning inleddes budgetåret 1965/66. Försöksverksamheten avser utställning av konst samt kultur- och naturhistoriska föremål. Verksamheten är uppdelad på fyra av-

delningar för produktion, distribution, administration samt uppföljning och utbildning. Förutom produktion av utställningar omfattar verksamheten försök med olika former för distribution, sociologiska undersökningar och pedagogiska experiment på området. I proposition 1975/76:135 anförs att produktionen även skall omfatta allmänt informerande och debatterande utställningar kring samhälls- och miljöfrågor eller andra allmänpolitiska problem. Vi anser inte att denna fråga bör behandlas i detta sammanhang, eftersom den saknar kulturpolitisk betydelse.

Vi anser att försöksverksamheten varit värdefull men att den nu är avslutad. Riksutställningar bör i fortsättningen ses som ett serviceorgan. Produktionen bör därför vara mindre omfattande än som föreslås i proposition 1975/76:135. Sociologiska undersökningar och pedagogiska experiment bör nu överföras till andra institutioner, t. ex. till högskolan. Om Riksutställningar skall engageras i samhällsfrågor o. d. bör ett särskilt anslag inrättas för detta ändamål. Sådana utställningar bör inte belasta kulturanslaget.

Många remissinstanser har befarat att Riksutställningar kommer att få en dominerande ställning i förhållande till museerna. Föredraganden anför att Riksutställningars huvuduppgift bör vara att fungera som service- och samarbetsorgan. Hur detta rimmar med förslagen om att Riksutställningar även i fortsättningen skall kunna producera egna utställningar klarläggs inte. En kompletterande produktion är troligen nödvändig, men risken för central styrning är stor om denna verksamhet blir omfattande. Mångfald och variation garanteras bäst om huvudansvaret för utställningsverksamheten åvilar museerna. Föreningen Sveriges landsantikvarier har i sitt remissvar på MUS-65 skisserat en alternativ modell för utställningsverksamheten. Denna innebär i huvuddrag att Riksutställningar bör ses som ett komplement till redan existerande institutioner, varför organisationen särskilt på produktionsidan kan få en avsevärt mindre omfattning. Huvudansvaret för utställningsverksamheten bör åvila museerna, läns museerna bör få huvudansvar för distribution av centralt producerade utställningar inom sina län och en del av de för Riksutställningar avsedda resurserna bör disponeras för anställande av utställningskonsulenter vid läns museerna. Vi anser att detta förslag är betydligt klarare än föredragandens och att det tydligare markerar Riksutställningars roll som service- och samarbetsorgan.

Föredraganden anser att Riksutställningar även i framtiden skall kunna producera informationsutställningar för olika statliga myndigheters räkning. Vi anser att denna fråga inte bör behandlas i detta sammanhang, eftersom den saknar kulturpolitisk betydelse.

Det konstbildningsarbete som tidigare bedrevs av Föreningen Konst i skolan och Riksförbundet för bildande konst har numera övertagits av Riksutställningar. Föredraganden vill därför särskilt understryka behovet av att Riksutställningar gör insatser inom bildkonstsektorn. Riksutställningar skulle bl. a. vara ett instrument för konstnärerna att nå en större och bredare publik. Vi anser inte att Riksutställningar på ett tillfredsställande sätt fyllt

denna funktion. Konstutställningsverksamheten synes vara en minskande del av den totala verksamheten att döma av den utställningsersättning som utbetalas. Sedan KRO slutit avtal med Riksutställningar om sådan ersättning utbetalades under 1971/72 263 000 kr. Ersättning utgick med 50 kr. per unikt verk. Budgetåret 1974/75 hade ersättningen höjts till 70 kr. per verk, men den totala ersättningen utgjorde endast 143 000 kr. Detta innebär antingen att utställningsverksamheten minskat eller att Riksutställningar lånat konst från t. ex. museer i stället för att gå direkt till konstnärerna. I det senare fallet kan konstnärerna visserligen nå en större publik, men någon ersättning för nyttjandet av deras verk utgår inte. Mot denna bakgrund kan vi inte anse att Riksutställningar på ett tillfredsställande sätt förvaltat de uppgifter som övertagits från de tidigare nämnda organisationerna. Trots föredragandens uttalanden finns det skäl att hysa misstro mot Riksutställningars intresse av att göra insatser för bildkonsten. I likhet med KRO och Konstnärscentrum ifrågasätter vi om inte en särskild konstsektor bör inrättas, vilken får ansvar för bl. a. vandringsutställningar av konst samt för de idé- och temauställningar där konstnärlig medverkan är nödvändig.

Vi finner det egendomligt att föredraganden inte dragit konsekvenserna av sitt ovan refererade uttalande om bildkonsten genom att föreslå att någon företrädare för konstnärerna skall ingå i Riksutställningars styrelse. Konstnärerna borde rimligen anses vara en så betydande samarbetspartner, att representation i styrelsen tett sig naturlig. Vi föreslår därför att konstnärerna skall vara företrädda i styrelsen.

Mot bakgrund av vad som anförts om Riksutställningars framtida roll kan vi inte acceptera föredragandens anslagsförslag. Vi föreslår att anslaget till Riksutställningar beräknas till 4 560 000 kr. för budgetåret 1976/77.

Kulturminnesvård och museiverksamhet

I propositionen anför föredraganden att bevarandet av den historiska kontinuiteten tillmäts grundläggande betydelse för den enskildes känsla av trygghet och förankring i tillvaron. Vi har i partimotion med anledning av proposition 1974:28 anført att utbildningsministern med detta uttalande ger uttryck för en glädjande kulturkonserveratism, och vi vill ånyo instämma i detta uttalande. De förslag till praktiska lösningar i fråga om hur den regionala kulturminnesvården skall bedrivas grundar sig enligt föredraganden på att kulturminnesvården måste sättas in som ett led i samhällsplaneringen. Kulturminnesvården måste därför bygga på ett väl utvecklat samarbete och informationsutbyte mellan länsstyrelse och länsmuseum. Ansvarsfördelningen mellan dessa är en komplicerad fråga, och föredraganden avstår från att försöka skapa klarhet även på denna punkt och överlåter i stället åt riksantikvarieämbetet att meddela råd och anvisningar. I denna fråga har ett stort antal remissinstanser förordat ett organiserat samarbete mellan länsstyrelsen och länsmuseet och betonat behovet av en arbetsord-

ning eller andra föreskrifter för samarbetet. Vi anser att fördelningen av arbetsuppgifterna och remissförfarandet bör preciseras och att riksdagen bör fatta beslut härom.

Massmarknadsförlag

På grundval av proposition 1975:20 fattade riksdagen beslut om att från och med budgetåret 1975/76 införa en försöksverksamhet med statligt litteraturstöd. Stödet avser att garantera utgivning av kvalificerad litteratur. Vid fördelningen av stödet skall lågprissättning premieras. "Möjligheterna att köpa bra böcker till ett lågt pris --- måste förbättras" anförde föredraganden i denna proposition. Stödets konstruktion skulle enligt propositionen även förbättra villkoren för de små förlagen. En förlagslånefond föreslogs i syfte att ytterligare förbättra förutsättningarna för de små och medelstora förlagen.

I årets proposition anför föredraganden att litteraturstödet främst avser att underlätta utgivningen av kvalificerad litteratur samt att stödet konstrueras så, att det också bör verka dämpande på prisutvecklingen på böcker. Såvitt vi kan se av denna beskrivning innebär den att erfarenheterna av effekterna av litteraturstödet redan nödvändiggjort en reträtt från föregående års ståndpunkt om möjligheterna att pressa priserna. Vi finner det därför angeläget att litteraturstödet snarast blir föremål för en utvärdering, som kan ligga till grund för förslag till förändringar av stödet. Förslag i denna riktning bör föreläggas 1977 års vårriksdag.

Litteraturutredningen föreslog i sitt slutbetänkande att ett särskilt massmarknadsförlag skulle inrättas för produktion av prisbillig kvalitetslitteratur. Utredningen ansåg att förlagsbranschen borde få driva massmarknadsförlaget i egen regi om de givna ambitionerna kunde uppfyllas.

I stället för att ta fasta på litteraturutredningens förslag föreslår nu föredraganden att Litteraturfrämjandet skall ta på sig ansvaret för en sådan utgivning och att ett nytt förlag, som skall utgöra en del av Stiftelsen Litteraturfrämjandet, skall inrättas. Utgivningen bör enligt propositionen till övervägande del omfatta återutgivning, men även en viss originalutgivning bör kunna förekomma. Det första verksamhetsåret beräknas utgivningen omfatta 10 titlar och de två följande åren 18 titlar/år. För denna försöksverksamhet föreslås ett statligt stöd av 2 500 000 kr. per år. Detta innebär ett genomsnittligt stöd per titel av ca 200 000 kr. Storleken av stödet bör jämföras med litteraturstödet som innebär ett stöd på i genomsnitt 8 000 per titel. Det föreslagna massmarknadsförlaget kommer enligt vår uppfattning att bli en mycket svår konkurrent särskilt till de små och medelstora förlagen och motverkar därigenom det stöd till dessa som föregående kulturproposition åtminstone enligt föredraganden ansågs innebära.

Vi kan inte finna någon rimlig anledning att bygga upp ytterligare en produktionsapparat inom Litteraturfrämjandet när en sådan redan finns inom

de existerande förlagen. Propositionens förslag att Litteraturfrämjandet skall producera, eftersom det förutsätts vara bra på att distribuera, är en felaktig hopkoppling av två moment som inte är avhängiga av varandra. Vi yrkar därför avslag på propositionens förslag till massmarknadsförlag.

Vi ställer oss inte avvisande till tanken på att man prövar möjligheten av att utge prisbillig kvalitetslitteratur. Vi anser emellertid att det finns viss risk för att en sådan utgivning skulle försvåra försäljningen av nytutgiven litteratur. Denna risk bör man vara medveten om, eftersom ett litteraturstöd förra året infördes just för att göra nytutgiven litteratur mera tillgänglig. Vi framförde i partimotion med anledning av proposition 1975:20 att väsentliga invändningar mot den föreslagna konstruktionen och litteraturstödet bör, som vi tidigare framhållit, snarast utvärderas. Den föreslagna utvärderingen kan vara ett lämpligt tillfälle att göra en bedömning av hur en försöksverksamhet med utgivning av prisbillig kvalitetslitteratur skulle påverka efterfrågan på de böcker för vilka litteraturstöd utgår.

Internationellt kultursamarbete

I propositionen anføres att kulturlivets utlandskontakter ofta följer traditionella vägar, geografiskt sett. De är främst riktade mot Västeuropa och Nordamerika. Man anar en kritisk inställning till kontaktmönstret. Vi anser dock att även om ett ökat utbyte bör eftersträvas med övriga länder det även i fortsättningen bör vara självklart att en ökad internationalisering i första hand kommer att beröra den övriga västerländska kulturkretsen. Vi vill därför snarare se frågan om internationalisering, så att Västerlandets kultur som helhet är "vår egen kultur" och att vid sidan av denna intresse bör ägnas också utanförliggande länders kultur. Det bör samtidigt framhållas att utbytet måste vara ömsesidigt.

Hemställan

Mot bakgrund av vad ovan anförts hemställs
att riksdagen

1. begär att regeringen utan ytterligare dröjsmål framlägger ett nytt förslag i fråga om kulturskaparnas ekonomiska villkor, vilket grundar sig på riksdagens uttalande 1972 och de i motionerna angivna principerna,
2. uttalar att regeringen snarast bör ta kontakt med kulturskaparnas organisationer för att inventera möjligheterna att öka antalet arbetstillfällen för kulturskaparna,
3. uttalar att de kulturpolitiska insatserna i ökad utsträckning bör inriktas på barn och ungdom, särskilt inom det obligatoriska skolväsendet,
4. begär att regeringen till Sveriges Radios styrelse och till ra-

- dioutredningen överlämnar de i motionen anförda synpunkterna på etermedias betydelse för kulturskaparna,
5. uttalar att upphovsrätten inte får urholkas, t. ex. genom förslag om s. k. kulturell allemansrätt,
 6. beslutar att ett särskilt anslag på 3 000 000 kr. skall utgå till utställningsersättning, enligt de i motionen angivna riktlinjerna.
 7. uttalar att ansvaret för fördelningen av de föreslagna inkomstgarantierna för konstnärer skall ligga på den föreslagna konstnärsnämnden,
 8. uttalar att kulturskaparna bör tillerkännas förhandlingsrätt enligt vad som anförts i motionen,
 9. begär att kulturskaparnas särskilda skatteförhållanden skall beaktas i pågående utredningar inom skatteområdet,
 10. uttalar att dokumentation av sceniskt verk bör krävas för att s. k. dramatikerersättning skall utgå,
 11. begär att regeringen vidtar en översyn av statens konstråds instruktion, med beaktande av vad som i motionen anförts,
 12. avslår propositionens förslag att viss del av anslaget "Förvärv av konst för statens byggnader m. m." reserveras för särskilda konstinköp,
 13. uttalar att konstnärerna bör vara representerade i Riksutställningars styrelse,
 14. beslutar att anslaget till Riksutställningar för budgetåret 1976/77 skall uppgå till 4 560 000 kr.,
 15. uttalar att föreskrifter bör utfärdas för samarbetet mellan länsstyrelse och länsmuseum i fråga om kulturminnesvården,
 16. uttalar att en utvärdering av litteraturstödet bör göras, så att förslag till förändringar och förbättringar kan föreläggas vårdagsdagen 1977,
 17. beslutar avslå förslaget om inrättande av ett massmarknadsförlag.

Stockholm den 24 mars 1976

GÖSTA BOHMAN (m)

STAFFAN BURENSTAM LINDER (m) NILS CARLSHAMRE (m)

ALLAN HERNELIUS (m) ASTRID KRISTENSSON (m)

ERIC KRÖNMARK (m) CARL-WILH. LOTHIGIUS (m)

BRITT MOGÅRD (m) G. IVAR VIRGIN (m)

TAGE MAGNUSSON (m) PER PETERSSON (m)

i Borås

i Gäddvik